

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi.

Hallituksen esityksessä yhtenä tavoitteena on toteuttaa hallitusohjelmaan sisältyviä säästötavoitteita lyhentämällä kunnille ja hyvinvointialueille esimerkiksi kiintiöpakolaisille ja kansainvälistä suojelua saaville ja heidän perheenjäsenilleen järjestettyjen palveluiden järjestämisestä maksettavan laskennallisen korvauksen korvausaikaa.

SOSTE katsoo, että maksuajan lyhentämisellä on suuri riski heikentää maahanmuuttajien kotoutumista edistävien palveluiden saatavuutta ja sitä kautta vaikuttaa negatiivisesti kotoutumisen onnistumiseen. Kotoutumisajan lyhentäminen vähentää kuntien ja hyvinvointialueiden käytössä olevaa rahoitusta vastaanoton koordinaatioon ja alkuvaiheen kotoutumista edistäviin palveluihin, joilla on paras vaikuttavuus kotoutumisen onnistumisen kannalta. Lisäksi korvausajan lyhentäminen voi laskea kuntien halukkuutta tarjota kuntapaikkoja kiintiöpakolaisille ja turvapaikanhakijoille. SOSTE korostaa, että onnistuneilla kotoutumista edistävillä toimilla voidaan tutkitusti edistää maahanmuuttajien hyvinvointia, osallisuutta yhteiskuntaan ja nopeuttaa työllistymistä.

SOSTE korostaa, että kotoutuminen on yksilöllinen prosessi, johon vaikuttavat useat eri tekijät. Esimerkiksi ihmisen tausta, perhetilanne, terveys ja ikä voivat vaikuttaa merkittävästi siihen, kuinka paljon aikaa onnistunut kotoutumisprosessi vaatii. Pidempi kotoutumisaika on luonut joustavuutta, jonka avulla on voitu huomioida esimerkiksi kotonaan lapsia hoitavien vanhempien, terveydellisistä ongelmista kärsivien tai erityisen haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden mahdollinen tarve normaalia pidemmälle kotoutumisajalle.

Esityksen vaikutusarvioinneissa tunnistetaan riski siitä, että uudistuksella on todennäköisesti negatiivinen vaikutus maahanmuuttajien työllistymiseen ja kotoutumiseen. Lisäksi vaikutusarvioinneissa todetaan, että vanhempien kotoutumisen tuki vaikuttaa tutkitusti heidän lastensa koulutus- ja työllisyyspolkuihin. Kotoutumista edistävien palveluiden resursseista leikkaaminen voi pahimmillaan kasvattaa maahanmuuttajien syrjäytymisriskiä ja heikentää heidän taloudellista asemaansa, jonka seurauksena uudistuksen tavoittelemat säästöt jäävät toteutumatta. SOSTE muistuttaa, että myös muut hallituksen ehdottamat leikkaukset mm. sosiaaliturvaan osuvat myös tähän ihmisryhmään ja kasvattavat riskiä negatiivisista kerrannaisvaikutuksista, joka voi johtaa esimerkiksi lapsiperheköyhyyden lisääntymiseen.

Hallituksen esityksen yhtenä tavoitteena on kasvattaa maahanmuuttaneen omatoimisuutta ja vastuuta omasta kotoutumisestaan. Tavoite omatoimisuuden lisäämisestä on hyvä, mutta yksilön vastuun kasvaessa on erityisen tärkeää varmistaa, että ohjeistukset ovat saavutettavat, selkokieliset ja ymmärrettävät yhdenvertaisesti kaikille. Palveluiden kysyntä tulee todennäköisesti myös kasvamaan samalla kun maahanmuuttajien vastuuta omasta kotoutumisestaan lisätään. Lisäksi tiedossa on, että esimerkiksi hyvinvointialueiden sosiaalityöntekijöiden palveluita on tällä hetkellä vaikea tavoittaa ja palveluita voi joutua odottamaan pitkäänkin. SOSTE korostaa, että korvausaikaa lyhennettäessä olisi tärkeä huomioida, että mikäli maahanmuuttaja ei aktiivisuudesta huolimatta saa tarvitsemaansa palvelua tai tukea, voi vaikutus henkilön omatoimisuuteen kotoutumisprosessissa olla passivoiva.

Lisäksi SOSTE korostaa esityksen vaikutusarvioinnin mainintaa, jonka mukaan laskennallisen korvauksen korvausajan lyhentäminen voi vaikuttaa kuntien halukkuuteen tarjota tulkitsemispalveluita korvausajan jälkeen. Tulkkien alikäytön ja virheellisten päätösten lisäksi mainitaan riski, että maahanmuuttaneiden alaikäiset lapset saattavat toimia tulkkeina viranomaispalveluissa ja muissa asioimistilanteissa vastoin ohjeistuksia. SOSTE muistuttaa, että heikennykset perheiden tukeen ovat heikennyksiä, jotka osuvat myös lapsiin. Vastuu perheen kotoutumisesta ei missään tilanteessa saa valua alaikäisen lapsen harteille.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkauskustannuksesta (32 a §)

Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään säädettävän, että kunta tai työvoimaviranomainen voisi tietyin ehdoin periä maahanmuuttaneelta maksun käyttämättä jätetystä kotoutumista edistävästä palvelusta, mikäli siitä on aiheutunut kunnalle tai työvoimaviranomaiselle tulkitsemiskustannuksia ja henkilö ei ole perunut aikaa. Esityksen mukaan muutoksella tavoitellaan julkisten menojen säästöjä sekä korostetaan kotoutuja-asiakkaiden vastuuta omasta kotoutumisestaan.

SOSTE pitää tavoitetta maahanmuuttaneen omatoimisuuden ja vastuunkannon vahvistamisesta hyvänä ja korostaa että paras tapa edistää tavoitetta on panostamalla ymmärrettävään, selkokieliseen ja saavutettavaan ohjeistukseen ja neuvontaan.

SOSTE myös korostaa, että kuten esityksen vaikutusarvioinnissa todetaan, jää takaisinperinnöistä saatava hyöty hyvin todennäköisesti hallinnollisia kuluja vähäisemmäksi. Lisäksi suurimmassa osassa tapauksia inhimillisestä virheestä koituva maksu voi lisätä maahanmuuttaneen henkistä kuormitusta ja jossain tapauksissa takaisinperintä voi johtaa siihen, että maksu korvataan toimeentulotuella, joka ei ole tarkoituksenmukaista. Lisäksi SOSTE muistuttaa, että mikäli uudistus astuu voimaan, on erittäin tärkeää varmistaa, että asiakkaiden oikeusturvan takaamiseksi hän saa ohjeet ajan peruuttamisesta ymmärtämällään kielellä, häntä kuullaan takaisinperinnän yhteydessä, kohtuullisuuteen perustuen perinnästä voidaan luopua ja mikäli prosessiin liittyy sähköistä asiointia, on hänen mahdollista saada digitukea yksilölliset tarpeet huomioiden.

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten kotoutumislain mukaisen aikuistumistuen yläikärajaa laskettaisiin 25 ikävuodesta 23 ikävuoteen vastaavasti kuin lastensuojelun jälkihuollon ikärajaa esitetään laskettavaksi hallituksen esityksessä eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta. Kotoutumislain mukaisten tuesta maksettavien korvausten yläikärajaa laskettaisiin vastaavasti.

SOSTE ei kannata kotoutumislain mukaisen aikuistumistuen yläikärajan laskemista, kuten ei myöskään lastensuojelun jälkihuollon ikärajan laskemista (SOSTEn lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta). SOSTE kuitenkin katsoo, että aikuistumistuen sekä jälkihuollon ikärajojen tulisi olla samat keskenään.

SOSTE korostaa, että ilman huoltajaa maahan tulleet alaikäiset ovat erittäin haavoittuvassa asemassa ja heiltä voi puuttua tärkeät turvaverkot ja aikuiskontaktit, jotka tukevat itsenäistymistä, kotoutumista ja auttavat kiinnittymään yhteiskuntaan. Laskemalla tuen ylärajaa siirrytään ennaltaehkäisevistä palveluista kohti korjaavia palveluita, mikä ei ole järkevää sosiaalisesti eikä taloudellisesti. Aikuistumisen tuen järjestämisessä on myös huomioitava nuorten yksilölliset ja erityiset tuen tarpeet, jonka seurauksena tuen tarve voi osalla olla selkeästi pidempi kuin toisilla. Lapsen edun mukaista on, että yhteiskunta takaa lapselle turvallisen ja tuetun näkymän alkuaikaisuuteen asti. Tuen tarpeellisuutta puoltaa myös se, että hallituksen esitysluonnoksen mukaan noin 50 prosenttia asiakkuuden aloittaneista käyttää aikuistumisen tuen palveluita vielä 23- ja 24-vuotiaana.

Ikärajan nosto viime hallituskaudella 21 ikävuodesta 25 ikävuoteen nähtiin laajasti tarpeellisena ja sitä perusteltiin erityisesti nuorten syrjäytymistä ja jopa radikalisoitumista ehkäisevänä toimenä. Ikärajaa nostettiin, jotta nuoret ehtisivät tuettuna aikana hankkia koulutuksen tai työn, joka tukisi itsenäistä elämää.

SOSTE näkee hyvin ristiriitaisena tuen leikkaamisen tilanteessa, jossa samaan aikaan yhteiskunnassa pyritään löytämään keinoja nuorten radikalisoitumisen ja rikollisuuden ehkäisemiseksi. Nyt ilman huolellista vaikutusarviointia ja säästösyistä tehdyllä muutosehdotuksella ikärajan alentamiseksi 23

ikävuoteen voi olla kauaskantoisia inhimillisiä ja taloudellisesti negatiivisia seurauksia. Mahdolliset muutokset ikärajaan tulee tehdä tutkimustietoon ja huolelliseen vaikutusten arviointiin perustuen. Päätösten tulee olla lapsen edun mukaisia.

SOSTE toteaa, että esitys ei tue hallitusohjelmassa mainittua yhteiskuntamme yhden suurimman haasteen, nuorten syrjäytymisen ja pahoinvoinnin kasvun vähentämistä ja sitä, että erityistä huomiota tulee kiinnittää haavoittuvammassa asemassa oleviin nuoriin.

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

-

Muut huomiot

SOSTE pitää hyvänä, että hallituksen esitysluonnokseen eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi sisältyy vaikutusarvioiteja. Arvioinnit kuitenkin painottuvat pääasiassa taloudellisiin ja hallinnollisiin vaikutuksiin. Lakiesityksen vaikutusarviossa ei ole huomioitu lakimuutoksen ihmisoikeusvaikutuksia, vaikka lähtökohta tulisi olla, että lakimuutoksia tehdessä toteutetaan kattava vaikutusarviointi perus- ja ihmisoikeuksien osalta.

Esitykseen sisältyvät vaikutusarviointit eivät anna positiivista näkymää esitetyn uudistuksen vaikutuksista. Erityisesti lapsivaikutusten arviointi osoittaa, että muutosesitykset heikentävät lasten asemaa ja oikeuksia. SOSTE vetoaa, että vaikutusten arviointi tehdään huolellisesti ja sen tulokset huomioidaan lopullisessa hallituksen esityksessä.

Lopuksi SOSTE korostaa järjestöjen roolin merkitystä kotoutumisen edistämässä ja pitää hyvänä, että se on myös mainittu esitysluonnoksessa. Järjestöt järjestävät tukea ja toimintaa ja tuottavat kunnille myytäviä palveluita, joilla esimerkiksi tuetaan alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden kotoutumista. Lisäksi järjestöillä on valtavasti asiantuntemusta eri elämäntilanteista ja tuen tarpeista, jotka koskevat myös maahanmuuttaneita ihmisiä. Järjestöjen laaja osallistaminen ja kuuleminen uudistusten varhaisesta vaiheesta lähtien ja järjestöjen toimintaedellytyksien turvaaminen on ensisijaisen tärkeää, jotta niiden osaaminen saadaan hyödynnettyä ja niiden tarjoama tuki ihmisille voidaan varmistaa jatkossakin.

Strohm Emily
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

